

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2287>**Д. Кравчук,**аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ України

ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТЛУМАЧЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНИХ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Постановка проблеми. Головним питанням, яке потребує вирішення на шляху удосконалення практики застосування темпоральних оціночних понять є оптимізація тлумачення. Загалом тлумачення законодавчих норм є великою темою для вчених правників та практиків, однак саме проблематиці тлумачення норм, що містять темпоральні оціночні поняття поглиблена увага досі не приділена. З урахуванням специфіки норм, що містять темпоральні оціночні поняття, особливості набуває і процес їх тлумачення, який неодмінно потребує наукового аналізу, що своєю чергою приведе до формування висновків щодо вдосконалення обраної тематики.

Стан дослідження теми. Тлумачення оціночних понять були предметом правових досліджень таких вчених, як: О. Білоус, І. Настасяк, Ю. Власов, І. Тітко, Ю. Бондар, А. Черданцев, Г. Мойсеєнко й інші. Однак здебільшого вони направлені на характеристику тлумачення оціночного поняття, як загальноправової категорії. Своєю чергою темпоральні оціночні поняття зовсім не піддавалися науковому аналізу, що й обумовлює актуальність даної статті.

З огляду на це **метою статті** є характеристика загальних рис тлумачення темпоральних оціночних понять та виокремлення їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Аби зрозуміти усі особливості тлумачення таких понять потрібно почи-

нати з підґрунтя, та з'ясувати, що загалом вкладає в себе поняття тлумачення права.

Тлумачення права, безумовно необхідне з ряду причин. Адже, по-перше, норми права, що викладені у нормативних актах, виражаються за допомогою слів та певних формулювань; щоб зрозуміти їхній зміст та значення, а також логічний зв'язок між ними, потрібна конкретна розумова діяльність; по-друге норми права мають загальний і абстрактний характер, а застосовуються до конкретних фактів та ситуацій; складність та багатоманітність останніх викликають у процесі вирішення юридичних справ різноманітні питання, що належать до змісту норм права; по-третє, особливості формулювання норм права проявляються у їх стислості, лаконічності, можливості незбігання тексту статті і смислу норми, у використанні різної спеціалізованої термінології, посилань та інших норм; по-четверте, недосконале і неадекватне використання законодавчої техніки, відсутність якісної, точної і зрозумілої мови нормативного акта викликає неконкретність або і неоднозначність формулювань тексту норми; по-п'яте, норми права регулюють суспільні відносини лише у взаємодії, тобто в системі, де дія однієї норми викликає дію іншої. Щоб зрозуміти дійсний зміст правової норми, необхідно знайти і дослідити її смислові зв'язки з іншими [1, с. 1037].

Є. Трубецький стверджував, що для застосування права недостатньо

упевнитися в існуванні юридичної норми – потрібно встановити точний зміст тієї норми, яку потрібно застосувати. Для з'ясування точного змісту кожної даної норми, як вважав видатний вчений, піддається граматичному аналізу той текст, з якого ми знаємо про її існування. Якщо справа йде про закони, то аналізу може бути піддано їх текст. Є. Трубецький був упевнений в тому, що тлумачення закону не обмежується одним граматичним аналізом. Завдання тлумачення полягає у з'ясуванні внутрішнього сенсу законоположень. Таке тлумачення, яке не йде далі букви закону, є надзвичайно небезпечним і може повести до численних зловживань. Виходячи із зазначеного, він вважав, що з'ясування духу закону, намірів і цілей, що були на увазі законодавцем, – ось справжня мета і основне завдання будь-якого тлумачення [2, с. 109; 3, с. 47].

Загалом терміну тлумачення неодноразово надавали визначення у науковій літературі. В широкому розумінні тлумачення визначають, як пізнавальний процес, спрямований на розуміння та пояснення явищ природи або суспільного буття. Тлумачення – багатозначний термін. З одного боку – це певний процес мислення, пізнання, спрямований на з'ясування явищ і об'єктів, та результат цього процесу, а з іншого – це пояснення результату з'ясування, що має прояв у сукупності висловлювань мови, які надають значенням явищам і об'єктам певного значення [4, с. 54]. У тлумачних словниках зміст тлумачення розуміється багатозначно. С. Ожегов визначає його як пізнання смислу, розумного змісту будь-чого [5, с. 740]. В. Даль – як пояснення, роз'яснення сенсу, значення будь-яких явищ [6, с. 411].

Що ж до тлумачення права, слід виокремити наступні підходи серед яких тлумачення розуміють, як:

1) з'ясування та роз'яснення права [7, с. 68];

2) інтелектуально-вольова діяльність, спрямована на з'ясування

та роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої у нормі праві, а також результати такої діяльності [8, с. 80];

3) особливий різновид юридичної діяльності направлений на розкриття змісту нормативно-правових приписів і роз'яснення вираженої у них волі суб'єктів правотворчості [9, с. 119];

4) діяльність по встановленню змісту правового акту для його практичної реалізації [10, с. 290].

А. Піголкін підкреслював, що тлумачення – це родове поняття, яке включає в себе два самостійних і відмінних один від одного видових поняття, під яким, по-перше, необхідно розуміти внутрішній розумовий процес, що відбувається в свідомості особи, яка застосовує правову норму, з'ясування змісту правової норми і його пояснення; а по-друге тлумачення – це виражене зовні роз'яснення змісту правової норми, що об'єктивується як у формі офіційного акта державного органу, так і в формі рекомендацій і порад, що даються громадськими організаціями або окремими особами, які не мають формально обов'язкового характеру [11, с. 8].

На думку Ю. Бондара, термін «тлумачення» вживається у трьох різних, хоч і пов'язаних між собою значеннях. По-перше тлумаченням називається усвідомлення значення правової норми особою, що її застосовує. По-друге, тлумаченням називають прийняття актів державними органами і висловлювання окремих осіб з метою роз'яснення змісту правової норми. По-третє, тлумаченням також називається інтерпретація, тобто з'ясування співвідношення об'єкта правової норми, що тлумачиться з об'єктом (буквальним значенням) її тексту [12, с. 1038].

Своєю чергою І. Настасяк, ґрунтовно аналізуючи теоретичну спадщину західних вчених (у першу чергу філософів права), вважає, що тлумачення правових норм – це діяльність державних органів, різних організацій

і окремих громадян, спрямована на з'ясування і роз'яснення змісту обов'язкової волі суспільства, вираженої в нормах права. Як окремий вид юридичної практики, тлумачення припускає наявність суб'єкта (діяча), результат діяльності і сукупність раціональних прийомів діяльності, покликаних забезпечити належний результат [13, с. 52]. Водночас учений слушно зауважує, що тлумачення права є ще і невід'ємною частиною процесу реалізації норм права, насамперед застосування їх державними органами і посадовими особами [13, с. 51].

З аналізу наведених підходів вбачається ототожнення тлумачення норми права з інтерпретаційним процесом та правозастосуванням. Так, термін «інтерпретація» (з тал. «interpretation» – роз'яснення, тлумачення) дійсно наближений до терміну «тлумачення» [8, с. 711; 14, с. 486]. Сама семантика слів «інтерпретація» та «тлумачення» не передбачає інших інтелектуально-вольових процесів окрім з'ясування та пояснення (роз'яснення), а спроби розширити значення вказаних слів за рахунок уточнення, що у результаті вказаних розумових процесів створюється нова норма суперечать їх загальновідомому значенню [3, с. 52]. На думку Ю. Власова, з якою слід погодитись, термін «інтерпретація» є значно ширшим [4, с. 54]. Інтерпретація та тлумачення повинні співвідноситись, як ціле та частина, оскільки останнє зорієнтоване на «сприяння, внесення якості стосовно чогось для інших», воно можливе після того, як особа з'ясувала для себе й те, що вона з'ясувала для себе й те, що вона з'ясувала, вона доводить до відома, «вносить ясність» іншим [15, с. 154]. Термін «інтерпретація» можна застосовувати поряд із семантичним аспектом тлумачення для позначення стадії попереднього створення певного терміну.

Слід констатувати, що не знаходить свого підтвердження думка уче-

них, які або наполягають на тому що тлумачення в умовах нашої правової дійсності фактично є правотворчим процесом, або допускають «виключення з правила традиційного розуміння тлумачення» і намагаються пояснити логіку прийнятих юрисдикційними суб'єктами окремих рішень, які фактично є не тільки правозастосовними актами по конкретним справам, а й актами, які в подальшому були застосовані іншими суб'єктами права, які взяли в основу мотивувальну та резолютивну частину зазначеного судового рішення.

У такому випадку тлумачення виступає складовою частиною процесу застосування. Беручи до уваги визначення правозастосування «як регламентованої процедурно-процесуальними нормами владно-організуючої діяльності уповноважених суб'єктів, яка полягає в індивідуалізації відповідних правових приписів стосовно конкретних осіб, життєвих випадків в акті застосування [16, с. 388–389], цілком зрозумілим стає, що відповідна індивідуалізація є неможливою без з'ясування змісту норми права, встановлення «юридичної основи справи» [17, с. 35].

Наведене дозволяє виокремити основні риси тлумачення:

- 1) воно є різновидом юридичної діяльності;
- 2) має пізнавальний (інтелектуальний, розумовий, творчий) характер;
- 3) має цільовий характер, а саме спрямованість на «правильне та однакове розуміння та застосування на практиці актів законодавця»;
- 4) має уточнюючу (конкретизаційну) природу, що обумовлюється нормативністю права;
- 5) має опосередкований характер;
- 6) здійснюється різними суб'єктами, особливості яких визначають вид тлумачення;
- 7) ґрунтується на певних принципах.

Як підсумок узагальненого огляду наведених вище точок зору як

вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зауважимо, що як справедливо відзначається на сторінках правової літератури, з численного різноманіття підходів до визначення поняття «тлумачення права» можна зробити висновок, що незважаючи на деякі відхилення у поглядах деяких дослідників, більшість представників як вітчизняної, так і зарубіжної наукових шкіл сходяться на думці, що тлумачення можна розуміти у двох сенсах – як процес, або як результат [18, с. 71].

Для цілей досліджуваної проблематики слід взяти основу визначення тлумачення права, як інтелектуально-вольової діяльності, спрямованої на з'ясування (усвідомлення) і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої у нормі права, а також результати цієї діяльності.

Такого поняття, як «тлумачення» не могло б існувати без об'єкту, який власне і має потребу у його тлумаченні.

Академічний тлумачного словник української мови, слову «об'єкт» надає декілька значень:

1) пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї;

2) явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага;

3) предмет наукового і таке інше дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції;

4) певна одиниця [19, с. 495].

В юридичній літературі немає єдиної думки, щодо об'єкта тлумачення. Так, одні науковці вказують, що тлумаченню підлягають «закони», інші – «норми права», а треті – тлумачать «право» [20, с. 14]. Так, О. Черданцев використовує словосполучення «тлумачення права» [21, с. 323]. Своєю чергою А. Піголкін і Н. Гранат вважають, що тлумаченню підлягають не право чи система норм, а відповідний нормативно-правовий акт, і тому більш вдалим є термін «тлумачення закону» або «тлумачення норматив-

ного акту» [11, с. 9; 22, с. 4]. Але більшість вчених все ж таки застосовують термін «тлумачення норм права», обґрунтовуючи це тим, що важливим у цьому разі є не формулювання терміну, а його зміст [23, с. 182].

Ю. Власов називає об'єктом тлумачення «волю законодавця, виражену в тексті норми права», «тлумаченням виступає сама норма права, її текст, тексти пов'язаних з нею правових та неправових джерел». Прихильники так званої суб'єктивної теорії тлумачення вважають, що під час тлумачення норм права має встановлюватися лише історична «воля законодавця», яка є незмінною, і завдання суб'єкта тлумачення – встановити цю волю. Інші вчені підтримують об'єктивну теорію тлумачення, суть якої зводиться до того, що прийнята норма не залежить від законодавця, і тому під час тлумачення треба встановлювати «волю закону», яка може змінюватися мірою розвитку економічного базису та суспільних відносин. Названі теорії мають певні недоліки і недостатньо точно відображають сутність тлумачення. Справді, «воля законодавця» у відриві від норми права, у якій вона матеріалізована, не може бути об'єктом тлумачення, тому що його завдання – встановити зміст того, що законодавець фактично вклав у норму права, а не те, що він розумів або бажав виразити. Думки законодавця, якщо їх відірвати від об'єктивованого результату – норми права, можуть мати невизначений зміст і призвести до довільного його тлумачення та, як наслідок, порушення законності. «Воля закону» також не може бути об'єктом тлумачення, тому що поза волею законодавця вона не існує. За кожною нормою права завжди потрібно бачити відповідні вимоги законодавця як представника певних соціальних сил, які зумовлюють його волю. Тлумачення «волі закону» може призвести до довільного тлумачення, пристосування норми права до фактичних умов життя, відходу

від її дійсного змісту і, як наслідок, до порушення законності. Існування вказаних теорій походить із соціально-політичної сфери буття права і гносеологічної природи тлумачення, яке має об'єктивний і суб'єктивний характер [24, с. 12–13].

У контексті теми дослідження слід відзначити, що в такому випадку визначення об'єкту тлумачення ускладнюється наявністю темпорального оціночного поняття у нормі права. Так, з одного боку суб'єкт правозастосування повинен піддати тлумаченню як і оціночне поняття, яке за своїм змістом є абстрактним, так і нормі права, яка його містить у собі, аби отримати результат її належного правозастосування до конкретних умов, що того потребують.

Однак слід підтримати думку науковців, які відзначають, що оскільки правові норми закріплюються та виражаються ззовні в нормативно-правових актах та інших джерел права, безпосереднім предметом інтерпретації права виступає юридичний текст, який міститься у відповідних джерелах права (нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах тощо). Безпосереднім предметом тлумачення можуть бути і нормативно-правові акти або інші форми права загалом, і окремі правові приписи (статті, пункти, абзаци нормативно-правового акта тощо). У деяких випадках предметом правотлумачної діяльності виступають і відповідні матеріали, пов'язані з виданням і функціонуванням тих чи інших форм права (тести законопроектів, програми політичних партій, стенограми засідань, на яких було ухвалено відповідні юридичні акти, матеріали практики тощо). Вони дозволяють зробити обґрунтований висновок щодо дійсного змісту норм права, втілених у відповідному юридичному тексті, визначити не тільки «букву», а й «дух» закону чи іншого акта, що підлягає тлумаченню [25, с. 421–422].

Таким чином, можливо зробити висновок, що об'єктом тлумачення виступає не норма права, а її текстуальне вираження у джерелах права, в яких й містяться темпоральні оціночні поняття. Сама норма права, яка є правилом поведінки, має вважатись результатом тлумачення, що цілком узгоджується з класичними постулатами правової доктрини країн прецедентного права.

Зазначене вище означає, що під час тлумачення права не встановлюється дійсний зміст правових положень (який є константою), а визначається норма права, яка буде застосована для врегулювання конкретних правовідносин. Іншими словами, правові положення (положення законодавства) не мають змісту поза тлумаченням і набувають конкретного змісту лише в процесі правозастосовчої діяльності, оскільки, передусім, те правило поведінки, що встановлює права та обов'язки учасників конкретних індивідуально визначених правовідносин та безпосередньо чинить регулятивний або правоохоронний ефект, виникає як підсумок тлумачення права [26, с. 135].

Однак дещо інших особливостей набуває тлумачення темпоральних оціночних понять, які містять норми права. Зауважимо, що темпоральні оціночні поняття – це не конкретизовані законом оціночні поняття, що стосуються часових меж існування тих або інших правових явищ, процесів, дій та передбачає самостійний вибір учасником цивільних правовідносин варіанта поведінки, шляхом вільної оцінки в рамках конкретної правозастосовної ситуації, але в межах і рамках, що допускаються правом.

Важливо також відмітити, що тлумачення темпоральних оціночних понять цивільного права в порівнянні з тлумаченням певних норм має особливості, які обумовлені специфікою їх змісту та логічної структури. Тлумачення темпоральних оціночних понять немислиме без їх аналізу.

Тлумаченню підлягають не лише слова, якими позначаються певні поняття, але й самі поняття, позначені словами, що містяться у правовій нормі.

Тобто результат тлумачення цивільно-правової норми з темпоральним оціночним поняттям неминуче закріплюється в сукупності висловлювань інтерпретатора, що ним конкретизуються та розкривають зміст оціночного поняття і виражаються у вигляді аргументації висновків, отриманих в ході пізнання норми.

В юридичній літературі є різні точки зору з проблеми конкретизації та тлумачення правових норм, які слід проаналізувати аби визначити, яким чином вони співвідносяться щодо темпоральних оціночних понять. Так, для визначених цілей слід спиратися на роботу Ю. Андрушкевича [27, с. 9–10], який вдало виокремив основні наукові підходи:

1) тлумачення отожднюється з конкретизацією юридичних норм. Наприклад, як вже наводилось вище, А. Піголкін під тлумаченням розуміє конкретизацію правової норми як істотне уточнення її змісту [11, с. 122–141];

2) конкретизація поглинається тлумаченням. Така ідея належить О. Черданцеву, який розглядає окремі мисленні операції в процесі тлумачення та відносить до них:

а) роз'яснення, визначення слів і виразів;

б) реконструювання норм права на основі одиничних елементів правового тексту;

в) конкретизацію норм права або їх окремих елементів;

г) доказ і спростування тез, що розкривають сенс норми права;

д) різного роду оцінки [21, с. 11–12].

Таким чином, здійснення конкретизації, на думку О. Черданцева, є складовою частиною процесу тлумачення;

3) тлумачення поглинається конкретизацією та розглядається як

форма конкретизації. Таку теорію підтримує А. Піголкін, який уточнює свою точку зору щодо того, що конкретизація буває різною: з одного боку вона полягає в створенні нових правових норм, що не виходять за межі законів, розвивають та деталізують його положення, є допоміжними по відношенню до нього... З іншого боку, нормативне тлумачення – це така конкретизація, яка пов'язана з роз'ясненням вже існуючої норми і полягає в поясненні та уточненні її сенсу, деталізації її змісту суворо в межах самого розпорядження [11, с. 70].

Очевидно, що йдеться про правотворчу конкретизацію. В іншому випадку автор говорить про тлумачення в процесі реалізації права, в правозастосуванні та між конкретизацією в межах правозастосування і тлумачення ставить знак рівності; конкретизація в правозастосовній діяльності здійснюється у формі тлумачення.

На думку А. Ноздрачова, конкретизація положень закону та підзаконного акту здійснюється в декількох формах:

а) тлумачення;

б) формулювання нових правових норм;

в) деталізація правових норм [28, с. 75].

Тлумачення, таким чином, розглядається в якості однієї з форм конкретизації, що поглинається нею;

4) конкретизація та тлумачення співвідносяться як мета та засіб. Цю точку зору підтримує М. Вопленко, який розглядає взаємовідношення тлумачення та конкретизації юридичних норм у вигляді «відношення засобу до мети, загального до одиничного» та зауважує, що «найбільш рельєфно конкретизація у вигляді результату тлумачення та застосування права здійснюється в процесі правозастосовчої діяльності» [29, с. 22]. Тлумачення норм права характеризується як загальна умова та засіб, за

допомогою якого є можливість конкретизувати або аналогічно вирішити визначений правовий казус. У процесі правотворчої конкретизації, на думку М. Вовпенко, тлумачення виступає в якості «результату розвитку правових норм та створення нових при використанні прийомів та засобів тлумачення, та в якості «засобів виконання прогалин у праві» [29, с. 23], що є можливим після використання всіх прийомів тлумачення;

5) право на конкретизацію виходить з права на тлумачення. А. Безіна й В. Лазарев вказують, що з правомочностей пленумів вищих судів стосовно надання роз'яснень по питаннях застосування законодавства впливає їх право на конкретизацію [30, с. 7], тобто по суті з права на тлумачення слідує право на конкретизацію;

6) тлумачення та конкретизація розглядаються як самостійні поняття, тісно пов'язані між собою [31, с. 11–12].

Як, бачимо, думки вчених щодо співвідношення понять конкретизації та тлумачення досить різноманітні. Дійсно слід дійти висновку, що тлумачення тісно пов'язане з конкретизацією, однак все ж таки природа останньої дозволяє навести характерні їй відокремлюючі риси:

1) тлумачення норм права виступає як загальна умова та засіб, за допомогою якого здійснюється конкретизація правової норми;

2) тлумачення юридичної норми передує її подальшій конкретизації;

3) тлумаченню підлягає будь-яка норма, а конкретизація можлива тільки тоді коли, сам законодавець допускає поглиблення змісту нормотворчого розпорядження.

Висновки. Саме остання притаманна конкретизації риса, дозволяє дійти висновку, що тлумачення текстуального вираження норми права, яка містить у собі темпоральне оціночне поняття, допускає можливість її конкретизації в процесі тлумачення. Тлумачення дозволяє визначити пов-

ний сенс правового розпорядження, який надалі конкретизується з урахуванням індивідуально-конкретних умов місця, часу, характеру обставин. Водночас така конкретизація не містить нормотворчого характеру, хоча й в деяких роботах вчених «виправляюче судове тлумачення» розглядається, як таке, що може «виходити за межі букви і смисли закону», в результаті чого утворюються «оціночні прогалини», які відновлюються шляхом застосування аналогії закону або аналогії права, а ця діяльність, зокрема суду, за своєю сутністю та природою є правотворчістю, яка «не суперечить принципу розподілу влад, хоча і має свої межі, які визначаються на основі методології справедливості, розумності, добросовісності й інших засад принципу верховенства права» [32, с. 7–8].

Таким чином, тлумачення (навіть якщо воно відбувається в усиченому варіанті, тобто лише з'ясування змісту оцінного поняття «для себе» у зв'язку з необхідністю застосувати норму до конкретної ситуації) здійснюється без урахування специфіки самої ситуації, а виходячи з контексту норми, системності права, принципів тощо. І лише після цього правозастосувач оцінює ситуацію з позиції з'ясованого змісту правової норми, заповнює норму (що сама по собі розрахована на необмежену кількість типових ситуацій, тобто є абстрактною) змістом конкретних суспільних відносин – конкретизує її [33, с. 57–58].

Тлумачення темпоральних оцінних понять не перетворює і не повинно перетворювати їх на, власне, нові правові норми уточнюючого характеру. Якщо таке має місце (а це можливо лише при офіційному нормативному тлумаченні), то йдеться вже не про інтерпретацію, а про правотворчість, яка змінює закон, оскільки змінюються якісні характеристики самого поняття, а відповідно змінюється і сам порядок правового регулювання – можливість розсуду замінюється формальною

визначеністю. Наслідком же інтерпретації повинно бути встановлення лише певних стандартів оцінного поняття, що полегшить його розуміння та застосування на практиці, проте саме поняття має залишатись оцінним і не набувати ознак чіткої визначеності.

Актуальність статті полягає в тому, що головним питанням, яке потребує розв'язання на шляху удосконалення практики застосування темпоральних оцінних понять, є оптимізація тлумачення. Загалом тлумачення законодавчих норм є великою темою для вчених-правників і практиків, однак саме проблематиці тлумачення норм, що містять темпоральні оцінні поняття, поглиблена увага досі не приділена. З урахуванням специфіки норм, що містять темпоральні оцінні поняття, особливості набуває і процес їх тлумачення, який неодмінно потребує наукового аналізу, що своєю чергою приведе до формування висновків щодо вдосконалення обраної тематики. У статті автор дає загальну характеристику процесу тлумачення норм права, що своєю чергою дозволило виділити особливості тлумачення норм, які містять часові оцінні поняття. Наводяться висновки щодо об'єкта тлумачення, яким є не норма права, а його текстове вираження в джерелах права, що містять часові оцінні поняття. Саме верховенство права, яке є правилом поведінки, слід вважати результатом тлумачення, що повністю відповідає класичним постулатам правової доктрини крайн прецедентного права. Інтерпретація текстового вираження норми права, що містить тимчасове поняття оцінки, допускає можливість її конкретизації в процесі тлумачення. Тлумачення дозволяє визначити повний зміст правового порядку, який додатково конкретизується з урахуванням індивіда –

певних умов місця, часу, характеру обставин. Інтерпретація часових оцінних понять не трансформує та не повинна перетворювати їх, по суті, у нові правові норми уточнюючого характеру. Якщо це так (а це можливо лише за офіційного нормативного тлумачення), то це вже не тлумачення, а правотворчість, яка змінює право, оскільки змінюються якісні характеристики поняття, а, відповідно, змінюється і порядок правової регламентації – можливість розсуду замінюється формальною визначеністю. Наслідком інтерпретації має бути встановлення лише певних стандартів концепції оцінки, що полегшить її розуміння та застосування на практиці, але саме поняття має залишатись оцінним, а не набувати ознак чіткої визначеності.

Ключові слова: оцінні поняття, темпоральні оцінні поняття, тлумачення норм права, конкретизація норм права, тлумачення темпоральних оцінних понять.

Kravchuk D. General features of interpretation of temporal evaluation concepts of civil law

The relevance of the article is that the main issue that needs to be addressed by improving the practice of temporal evaluation concepts is the optimization of interpretation. In general, the interpretation of legal norms is a big topic for legal scholars and practitioners, but it is the issue of interpretation of norms that contain temporal valuation concepts that have not yet received in-depth attention. Taking into account the specifics of norms that contain temporal evaluation concepts, the process of their interpretation acquires features, which inevitably requires scientific analysis, which in turn will lead to the formation of conclusions to improve the chosen topic. In the article the author makes the general characteristic of process

of interpretation of norms of the right that in turn has allowed to allocate features of interpretation of the norms containing temporal estimating concepts. Conclusions are given on the object of interpretation, which is not a rule of law, but its textual expression in the sources of law, which contain temporal evaluative concepts. The rule of law itself, which is a rule of conduct, should be considered the result of an interpretation that is fully consistent with the classical postulates of the legal doctrine of the countries of case law. Interpretation of the textual expression of the rule of law, which contains a temporal concept of evaluation, allows the possibility of its concretization in the process of interpretation. Interpretation allows to determine the full meaning of the legal order, which is further specified considering the individual – specific conditions of place, time, nature of circumstances. Interpretation of temporal evaluative concepts does not transform and should not transform them into, in fact, new legal norms of a clarifying nature. If this is the case (and this is possible only with an official normative interpretation), then it is no longer an interpretation, but a lawmaking that changes the law, as the qualitative characteristics of the concept change, and accordingly changes the order of legal regulation – the possibility of discretion is replaced by formal certainty. The consequence of interpretation should be the establishment of only certain standards of the valuation concept, which will facilitate its understanding and application in practice, but the concept itself should remain evaluative and not acquire signs of clear definition.

Key words: evaluation concepts, temporal evaluation concepts, interpretation of legal norms, specification of legal norms, interpretation of temporal evaluation concepts.

Література

1. Бондар Ю.М. Тлумачення норм права. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемчушенко. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 1037–1038.
2. Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. Санкт-Петербург : Юридический институт, 1998. 183 с.
3. Білоус О.В. Тлумачення норм права: поняття та сутність. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Iunie 2020. С. 46–53. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/3/7.pdf>
4. Власов Ю.Л. Теоретичні проблеми визначення сутності тлумачення в правовій науці. *Правова держава*. 2000. Вип. 11. С. 54–61.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. 4-е изд. Москва : Русский язык, 1997. 944 с.
6. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва, 1982. Т. 4. 895 с.
7. Гандалоев Р.Б. Толкование норм права. *Вестник экономической безопасности*. Серия «Юридические науки». 2020. № 5. С. 68–72.
8. *Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемчушенко та ін.* Київ, 1998. Т. 6. 768 с.
9. Лукьяненко М.Ф. Оценочные понятия гражданского права: разумность, добросовестность, существенность. Москва : Статут, 2010. 423 с.
10. Алексеев С.С. *Общая теория права : В 2 т.* Т. 2. Москва, 1982. С. 290.
11. Пиголкин А.С. Толкование нормативных актов в СССР. Москва : Юридическая литература, 1962. 167 с.
12. Бондар Ю.М. Тлумачення норм права. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемчушенко. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 1037–1038.
13. Настасяк І.Ю. Тлумачення правових норм : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 336 с.
14. *Українська Радянська Енциклопедія : в 10 т. / Ред. М.П. Бажан та ін.* Київ : Гол. ред. УРЕ, 1961. Т. 5. 560 с.
15. Мойсенко Г.В. Оціночні поняття в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ;

Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 222 с.

16. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків : «Консум», 2006. 655 с.

17. Коломоєць Т.О. Тлумачення актів адміністративного законодавства : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2001. 200 с.

18. Зверев Є.О. Тлумачення міжнародних договорів національними судами: європейський досвід та українська практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 227 с.

19. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права : учебник. Москва : Юристъ, 2004. 512 с.

20. Паліюк В.П. Деякі аспекти тлумачення норм права (цивільно-правовий аспект). Судова апеляція. 2005. № 1. С. 14.

21. Черданцев А.Ф. Толкование права. Общая теория государства и права. Академический курс : В 2-х т. / Под. ред. М.Н. Марченко. Москва : Зерцало, 1998. Т. 2 : Теория права. С. 323–327.

22. Гранат Н.Л. Толкование норм права в правоприменительной деятельности органов внутренних дел. Москва, 1991. С. 4.

23. Загальна теорія держави і права / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенко та ін. ; За ред. В.В. Копейчикова. Київ, 1997. С. 182.

24. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького національної академії наук України, 2001. 180 с.

25. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

26. Білоус О.В. Поняття об'єкта тлумачення як елемента правозастосовної діяльності. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 132–136.

27. Андрушкевич Ю.В. Призначення та особливості конкретизації в процесі тлумачення норм права. Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. № 16. С. 9–12.

28. Ноздрачев А.Ф. Нормативные акты министерств и ведомств в СССР : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1968. 100 с.

29. Вопленко Н.Н. Толкование права. Общая теория права. Курс лекций. Нижний Новгород, 1993. 371 с.

30. Безина А.К., Лазарев В.В. Конкретизация права в судебной практике. Советская юстиция. 1968. № 2. С. 6–12.

31. Шмелева Г.Г. Конкретизация социалистического права как фактор совершенствования правового регулирования : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львов, 1988. 104 с.

32. Смокович М.І. Межі повноважень суду в процесі судового тлумачення. Вісник вищого адміністративного суду України. 2016. № 4. С. 3–10.

33. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія. Харків : Право, 2010. 216 с.